

93003R

Scholarship – Hiranga 2011 Te Reo Māori

9.30 am Thursday 17 November 2011

PUKA RAUEMI – RESOURCE BOOKLET

Pānuihia tēnei puka hei tautoko i ō kaupapa kōrero mō te Tūmahi Tuawhā i te whārangi (8).

Tirohia mēnā kei te raupapa tika ngā whārangi 2–3 o tēnei puka.

HEI TE MUTUNGA O TĒNEI TE WHAKAMĀTAUTAU, PURITIA TE PUKAPUKA NEI.

Ko te Whare Whakamana: Te Whakaora i te Reo Māori

Te ora o te reo

He mea ataahua te pouaka whakaata te whakapaoho take ki ngā iwi. I ngā wā o mua pakē ai ngā rākau piki haere ai ngā auahi o ngā ahi e mura ana i tātahi. Ki ētahi iwi he tohu tērā, he momo kōrero tērā. Kei tai ko te kau o te moana e wāwāhi ana i ngā ngaru. Kei uta te haukainga e mātakitaki ana i ngā auahi. Kua mōhio rātou e haere pēhea ana te tohora. Pakaru mai ō rātou huare i te hiakai, kotahi atu tō rātou rere ki te whai ki te patu i taua tohora. Hai whāngai i te hūnuku. Kei ētahi atu rohe kua taka te rau o te patu, kua maringi te toto kua hinga te iwi kua parekura. Kua tonoa he tangata ki wāhi kē ki te rapu awhina mai i ngā uri. Ko te ingoa o te tangata kawē i ngā kōrero ko te karere. I ēnei wā ko ērā āhuetanga kua kōrerohia e au i ētahi o ngā mahi ko te pouaka whakaata. Nō reira i runga i aua whakaaro āe! E whakaae ana au he mea ataahua te pouaka whakaata ki te whakapāho take ki ngā iwi. He aha ai? Tuatahi, kāore koe e mate te kohi rākau hei tahu i to ahi. Pēhea mēnā ka ua? Tuarua, pēnā he tino take tāhau i ēnei rā te whakapā atu ki tētahi me kī ki Murihiku, ko wai te heahea ka hīkoi mai i konei ki korā rā anō ki te kawē i ō kōrero. Ēngari mō tērā! Tae rawa atu koe ki Murihiku kua kore pea he take o ērā kōrero. Me titiro noa iho ki ngā waipuke kua pā ki Te Ika a Māui i te marama o Hūrae. Mēnā ki te tonoa he tangata ki te kōrero atu ki a mātou o Waikato i te tukuna mai ngā wai mai ngā matatā, tae rawa ia ki a mātou, kei Tāmaki Makaurau mātou e pōteretere haere ana. Ēngari nā te pouaka whakaata i tere mōhio ai mātou, i waimarie anō hoki mātou. Nō reira ngā mihi nui ki te tangata nāna nei te pouaka whakaata i hanga.

Āe, e hoa mā! He āhuetanga pai te pouaka whakaata, ko te waka huia tērā, he whakamōhio atu i ngā kōrero a tērā rohe a tērā rohe. Uru katoa mai ngā kōrero mai i Te Rerenga Wairua ki Rakiura rā anō. Whakapāhohia ai ngā kōrero tahito me ngā kōrero o ēnei wā tonu. Ngā waiata ngā haka i ētahi wā me ngā whakapapa. Ka kitea hoki ngā kaupapa e pā ana ki a tātou te iwi Māori. Ngā whakanekeneke a te Pāremata, ngā tautohetohe, ngā taukumekume ngā komekome a ngā minita. Whakapahotia ai e te pouaka whakaata i ngā mahi hākinakina me ngā hui ā-iwi. Te whakanui i te rā ki Waitangi me te koroneihana ētahi o aua hui. Ngā whakataetae kapahaka o te motu, kite ai mātou te hunga rangatahi i ēnei momo mahi, kia tū pakari ai mātou, kia koa ai mātou me te whakaaro, āe, he Māori ahau. Ēngari ko te tino taonga o te pouaka whakaata he whakapaoho i ngā kaupapa Māori i roto i te reo Māori.

“Whakarongo mai ki ngā take o te Ao Māori mai i Te Rerenga Wairua ki Rakiura e. Kia ora, whaia te iti kahurangi ki te tūohu koe me he maunga teitei. Koinei te kōrero i rere i tēnei rā i waenga i te hunga i whakakao ki Whangarei ki te titiro ki ngā whakaaro o te hunga rangatahi. Wiri ana ngā pona, heke ana ngā werawera o te hunga kōrero. Inā hoki te matakū kei whīwhiwhi te ārero kei hē noa iho ngā kōrero, i tēnei wā kei te pai te haere. I tīmata ngā mahi i te Rātapu, ā te ahiahi o te Wenerei ka mutu ngā āwangawanga. Ka hoki tika anō ngā whakaaro, ko au tēnei, atu i Whangarei mō Te Karere”.

Ko ēnei āhuetanga pēnei i Te Karere ka rāngona tō tātou reo. Ka tū tangata ai tātou i te wā ka kite tātou i tō tātou reo e kōrerohia ana. Wai ka hua?

Ēngari, i tua atu i ēnei kōrero kua kōrerotia. Tētahi o ngā āhua papai o te pouaka whakaata, ā, kare e taea te mahi me te tangata, anā ko tēnei. Inā kaha rawa te kōrero o te tangata ka taea e

koe te kōrero engari kia ngāwari te kōrero. Mēnā kāre koe e rongō i ngā kōrero ka taea e koe te kī atu kia kaha ake te kōrero. Ka pērā anō te pouaka whakaata, ka taea e koe te whakakaha, te whakangāwari rānei i tērā. Ēngari inā hōhā koe i ngā kōrero a te tangata, he uaua te kī atu kia mutu. Ēngari anō te pouaka whakaata, inā tōna pai. Inā rahi rawa ngā kōrero a te tangata, kotahi noa iho te pēhi i te pātene kua mutu ngā raruraru. Nō reira e te iwi me mutu haere āku kōrero i konei, kei pērātia au. Ēngari hei kōrero whakamutunga, ēhara nā Te Māngai Pāho te pūtea tautoko i tōku tū i tēnei rā, ēngari nō te takitini o taku rahi i taea ai e tōku māngai te whakapuaki i ōku whakaaro. Nō reira, toitū te reo! Tēnā koutou, tēnā koutou, tēnā koutou katoa.

